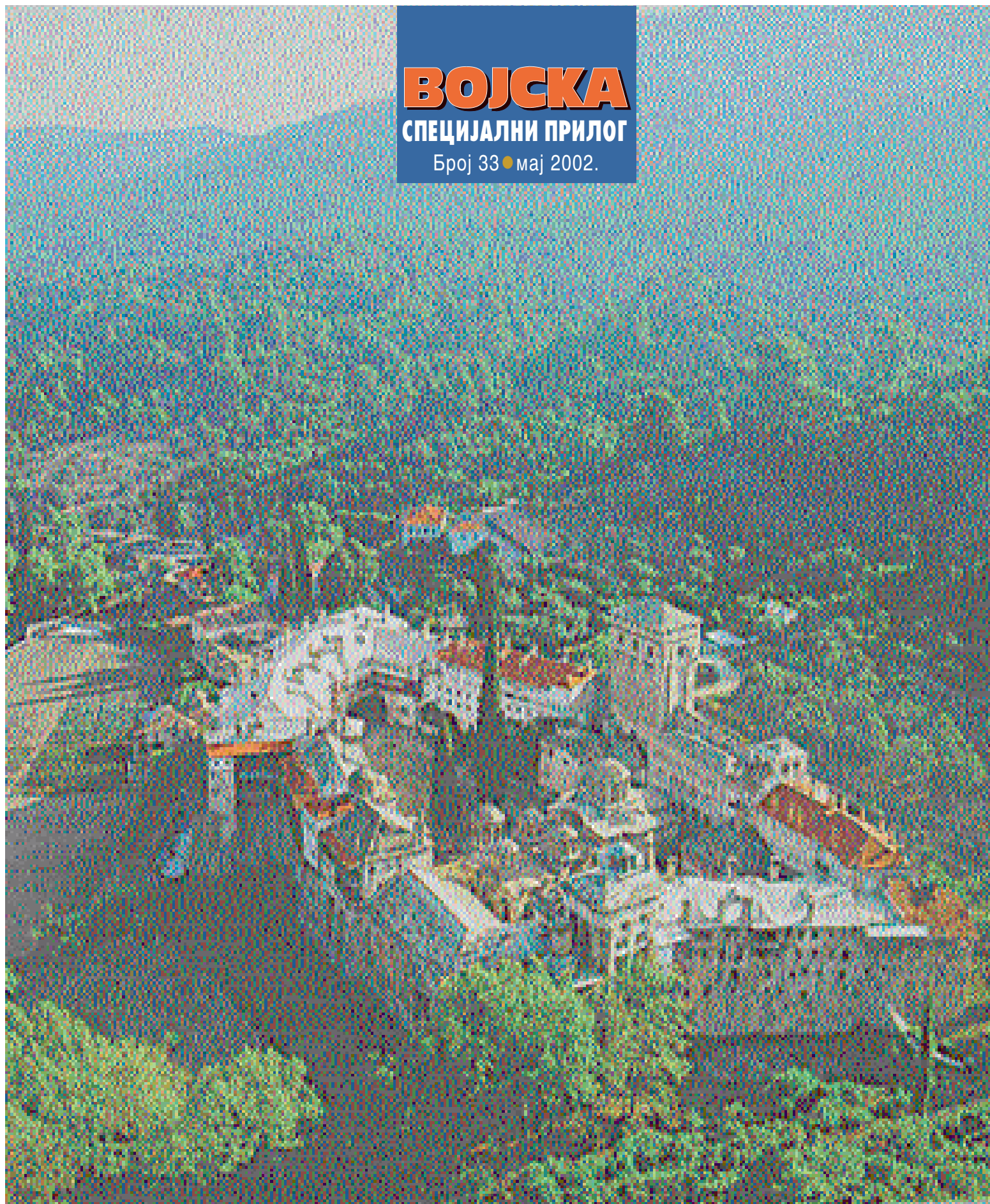

ВОЈСКА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ

Број 33 ● мај 2002.

ХИЛАНДЕРУ У ПОХОД

Главна манастирска црква, северозападни изглед

Свети Сава и Симеон, олтар цркве Вакевича, Просвети Богородице, средина XVII века

Хиландар ЦРСТВО МОЛИТВЕ И ТИШИНЕ

Икона
Богородица
Тројеручица

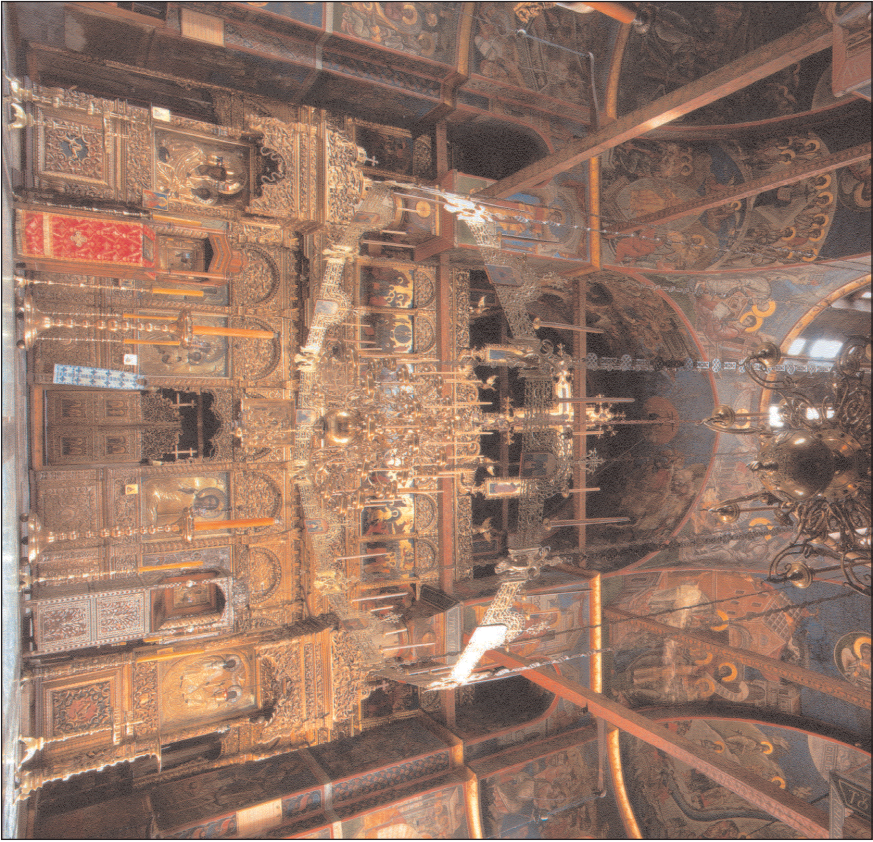
Унутрашњост
главне
манастирске
цркве

А о Хиландара на Светој Гори Атонској лако се долази морем и коном, али се одатле нерадо одлази. Ко једном крочи на тле једине монашке државе на свету, у царство молитве и тишине, још дуго ће живети под снажним утисцима и емоцијама. Оне ће га нагнати да поново дође на то парче неба на земљи, отњиште врлина опкољено водом са три стране. Све је на Светој Гори посвећено Господу и пресветој Богородици.

Хиландар је свето место српске историје и српског националног бића. Духовна престоница српског народа. У тој чудесној грађевини све подсећа на историју, на осниваче светог Сава и његовог оца светог Симеона Мироточивог и на славне и достојне потомке. Под куполама Хиландара све што је људско мало је и пролазно. Али нигде се Србин не осећа тако сигурно и узнесено као ту.

Хиландар је кућа свих Срба. Наславнији међу њима, монах Сава Немањић, светитељ и учитељ, одредио је да „монах увек иде царским путем: ни лево, ни десно, већ право...“ Он је ишао „а пут се за њим (тек) рађао“. Ко иде његовим путем и не измеша се са неразумицима, биће вољен и спасен.

Да није Хиландара, не бисмо били оно што јесмо. То је корен кога се више не можемо одрећи, усађен тако дубоко да се више не може ишчупати. То је она со што свагда до потпуне духовне трулежи. Док је Хиландара, има нам и спаса. Пропаст нећемо.

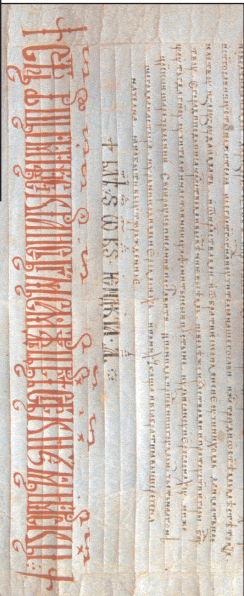

Хиландару домује Богородица Тројеручица, најчувенија светогорска икона. Чудотворка и заштитница.

путеводитељка и утеха. Једном је, према предању, горела Гора, и кад је пламен почео да лиже хиландарска врата, изнели су пред жежене језике Тројеручицу. Ватра се утпашила и побегла у море.

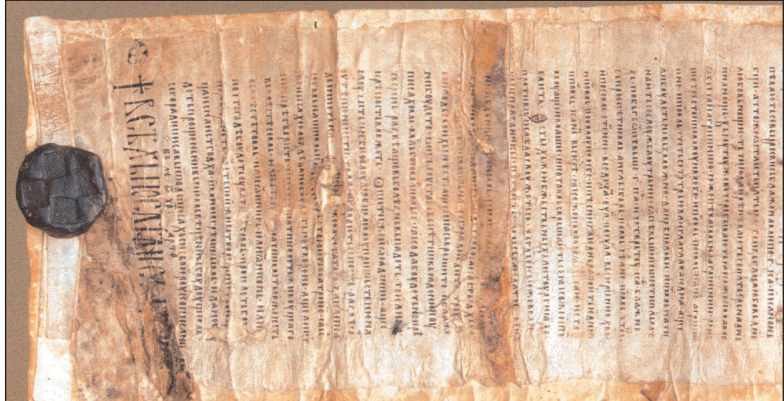
Краљ Милутић, насрпшине манастирске цркве, 1321

Пошпис и ичепац краља Милутића на хрисоврди издатој истојници Светој Сае у Кареји, 1318.

Хрисоврда цира Дуцића издатој сабору у Круитицима, 1353.

Карески пошпис из 1199. године, гео са пошписом Сае Немањића

Чинија, крај XII века

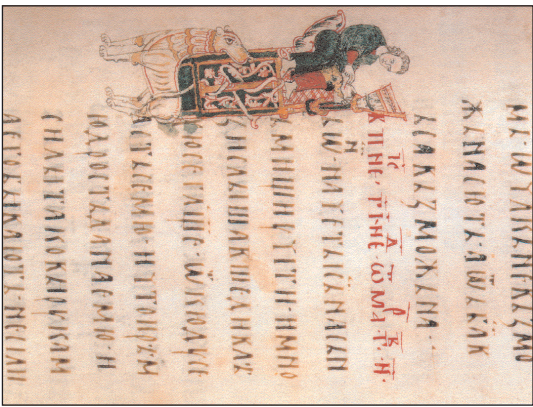

Делаци веза са иефимичине зивесе за царске двора из 1398.

Икона Богородице са Христом, црква четвртина XIII века

Мироточиво јеванђеље, иницијал В

Печат кнеза Лазара са повеље издате манастирској болници, 1379.

Милош Обилац, пројектиран хришћанској и ратничка прикљад је као свети у Лазаревој прикљад

Манастир Хиландар на Светој Гори

КУЋА СВИХ СРБА

Подизање српског манастира Хиландара на Светој Гори, једном од најважнијих средишта православља, било је не само богоугодно дело посвећено Ваведену пресвете Богородице него је, истовремено, имало и велики политички, културни и међународни значај за српску цркву, државу и културу.

Много су манастира Срби подигли током минулих векова. Ни броја им се не зна. Ницали су не само у Рашкој, него и у Босни, Херцеговини, Црној Гори, Македонији, Хрватској, Румунији, Мађарској. Један је подигнут и у најсветијем граду Јерусалиму. У новије време ничу и окупљају Србе у Америци и Аустралији. Али постоји један манастир за који се каже да је „кућа свих Срба, на чији помен или саму помисао на њега сваки Србин осећа извесно узбуђење”. „Уздигао се он, Хиландар, трудом Немањика, повељом цара византијског и благословом патријарха цариградског на Гори Светој, у Врту пресвете Богородице, у домовини монаха, испосника и врлинџија.”

Шта је Хиландар? – „Хиландар је колевка душе и ризница српског памћења, брига српских владара, вечно кандило Небеске и кантар овоземне Србије. Хиландар је мистична галерија тајни у чијим су светим одајама пронашле покој све српске победе. Хиландар је једина овоземна станица моћне Србије. У њему је и туга насмејана, а смрт узвишена и лепршава. Хиландар је небеска станица на земљи, станиште ка непролазном, колевка наше свести. Прва учионица. Први српски универзитет. Прва болница. Хиландар је свето место српског етноса и српске историје”. То су само неки од одговора умних људи који су походили ту српску светињу. Али можда је, бићемо слободни да то утврдимо, најбољи одговор о поимању Хиландара дао песник Матија Бећковић. На себи својствен начин, он каже: „То је место на коме Срби никад нису пролили ни капи крви, ни појели комад меса. Место на коме већ више од осам стотина година нису крали ни лагали, ни пиле заклали, ни мрва гзгизили, ни криво се заклели, ни лажно сведочили. Место на коме нису ништа друго радили него се молили, исповедали, постили и умивали сузама покајања. Осам векова сваког дана по дванаест сати, онолико и онако како је рекао Свети Сава.... Место наше усмености и писмености, најдоњи камен нашег духовног постојања... Народи који имају такво место знају ко су и одакле су и не могу се изгубити, а што год се са њима збива из те семенке могу се обновити”.

ИСТОРИЈА ХИЛАНДАРА

На месту данашњег српског манастира, према неким изворима, од X, а свакако током XI и XII века, постојао је грчки манастир Хеландарион, највероватније задужбина Георгија Хеландариоса, угледног светогорског монаха. У годинама после 1169. он је напуштен и пропао, јер су га гусари опустошили.

Када се велики жупан Стефан Немања, у монаштву Симеон, на Атосу придружио свом сину монаху Сави, они су у прво време живели у манастиру Ватопеду. Желећи да заснују српски манастир на Светој Гори, отац и син се обраћају византијском цару Алексију III Анђелу да им уступи опустели манастир Хеландар.

Византијски цар се одазвао на молбу и 1198. године издао хрисовуљу Симеону и Сави да им додељује Хеландар и Милеју – област око манастира – „да Србима буде на вечни поклон”. Отац и син, уз помоћ Стефана, тадашњег српског великог жупана, још исте године почињу да подижу Хиландар. Током градње, почетком 1199, Си-

Улаз у манастир, почетак XVII века

меон умире, али се манастир крајем године завршава. Поред цркве посвећене Ваведену пресвете Богородице, саграђени су велики пирг (кула) и ћелије за монахе. У манастиру је у почетку било до петнаест калуђера, да би се убрзо тај број попео на деведесет.

Свети Сава је саставио типик 1200. године и њиме одредио начин живота у манастиру, који је потом поштован током векова. Велики жупан Стефан (касније краљ Првовенчани) и његов таст византијски цар Алексије III богато су обдарили Хиландар њима. Она су се налазила у

српским крајевима, али и у залеђу Хиландара, посебно на полуострву Халкидики.

Током XIII века не престаје брига за Хиландар српских владара из куће Немањића, на које су прешле ктиторске обавезе. Поред многих даривања, краљ Урош I, да би заштитио Хиландар са копнене стране, подигао је средином XIII века пирг Преображења. У њему ће 1264. године хиландарски монах Доментијан, ученик светог Саве, написати Житије светог Симеона, пошто је две деценије раније (1243) у Кареји саставио Житије светог Саве Српског. Осим књижевног рада, у Хиландару се предано умножавају разне богослужбене и друге књиге.

Крајем XIII века у историји Хиландара збио се важан догађај. Краљ Милутин се прихватио да обнови и прошири задужбину својих предака, оснивача династије Стефана Немање и првог српског архиепископа светог Саве. Највероватније 1293, иако се то могло догодити и десет година касније, он је уз дозволу византијског цара Андроника II Палеолога наредио да се стара црква поруши и сагради нова, садашња.

ДУХОВНИ ПРОЦВАТ

Уисти мах дарежљиви ктитор подиже многе ћелије за пребивање хиландарских монаха и заједничку трпезарију, обезбеђује манастир високим зидинама, учвршћеним снажним кулама, а покрај њега гради и гробљанску цркву. Пошто су светогорске манастире, па међу њима и Хиландар, стално угрожавали гусари и други пљачкаши, краљ Милутин 1302. године одлучује да на самој обали сагради пирг Хрусију (данас познатији као Свети Василије или Стари манастир), на путу од обале до Хиландара, тзв. Милутинов пирг, а у Кареји, уз испосницу, такође пирг, од кога данас нема ни трага. Благодарје свему томе, братство Хиландара, које је предводио игуман Данило, одолевало је нападима Каталана, одметнутих шпанских најамника, у њиховом пљачкашком походу на Свету Гору између 1307. и 1310.

године. Осим градитеља, почетком XIV века у Хиландар пристижу и сликари. Они око 1317. године живопису цркву, трпезарију, гробљанску цркву, а за нови главни храм сликају иконостас и друге иконе. Краљ Милутин, осим тога, испуњавајући ктиторске обавезе, поклања манастиру имања, а и многе рукописне књиге, црквене са суде, завесе и разне драгоцености.

Материјални напредак Хиландара прати и духовни процват. Наставља се и увећава значајна улога манастира као изузетног књижевног и теолошког средишта.

У Хиландару је крајем XIII и почетком XIV века монах Теодосије написао два изузетна остварења српске средњовековне књижевности: Житије са службом Петра Коричког, испосника из околине Призрена, и Житије светог Саве Српског, хиландарског ктитора. Други монах

са Хиландара, каснији српски архиепископ Данило II, аутор је прослављених житија краљева и архиепископа српских, затим служби светог Арсенија и светог Јевстатија. Патријарх Јефрем, такође са Хиландара, оставио је за собом значајна дела црквене поезије.

Битка на Марици 1371. године и турско незадрживо освајање балканских хришћанских држава нису прекинули везе Хиландара са матицом, нити су у први мах озбиљно угрозили опстанак, па и благостање манастира. Кнез Лазар се око 1380. појавио као нови ктитор и проширио главну цркву, Милутинову задужбину, пространом спољашњом припратом. Осим тога, он је обдарио Хиландар и на други начин, поред осталог, и сталним приходом из Новог Брда. И други владари, наследници великог Душановог царства, дарежљиво помажу Хиландар.

Хиландар и Света Гора изгубили су слободу најпре привремено, између 1387. и 1403. године, да би потом непрекидно, безмало пет векова, живели под Турцима (1430-1912). Прве деценије под притиском ислама очигледно нису биле лаке. Хиландар је изгубио многа своја имања, а није случајно што о преписивачком или књижевном стварању у том периоду нема сведочанстава. Да је манастир у то време био у оскудици посредан је доказ и то што за њега 1503. године деспотица Ангелина Бранковић моли помоћ од руског великог кнеза. Стална и обилна помоћ стиже Хиландару из Русије тек од 1550. године, када је игумана Пајсија сусретљиво примио руски цар Иван IV Грозни, који ће бити најштедљиви приложник манастиру у XVI веку. Хиландар добија новац за поправку манастира, иконе, књиге, скупocene црквене предмете, а 1571. и своју кућу – подворје у Москви. Помоћ из Русије протегнуће се све до XVIII века и Петра Великог, а привилеговани положај давао је хиландарским монасима право да извесно време долазе по руску помоћ сваке треће године. Манастир добија помоћ и из других православних слободних земаља. Влашки владари се обавезују на редовну помоћ, и о томе издају повеље. Током XVI и XVII века из српских крајева стижу прилози од имућних, понајпре градских приложника: трговаца, занатлија, који преузимају ранију улогу владара и племства.

ОТКУП ОД БУГАРА

За благодет што се Хиландар не само одржао у XVI и XVII столећу већ повремено доживљавао и плодна раздобља, треба захвалити и способним хиландарским игуманима, какви су били Филип, Теодосије и, посебно, Виктор. Они су, упркос оскудици, успевали да обнављају

ИСПОСНИЦА СВЕТОГ САВЕ

У средишту Кареје, недалеко од свештене општине и Протатске цркве, налази се Испосница светог Саве, једна од најугледнијих ћелија на Светој Гори. Њу је подигао свети Сава Српски 1199. године, одмах после обнове Хиландара, и посветио је светом Сави Освећеном Јерусалимском. У њој се свети Сава Српски посветио строгом испосништву према прописима Карејског типика, који је сам написао, а чији се оригинал, као најстарији документ, чува и данас у хиландарској библиотеци – ризници. Постоји неколико преписа тог списка, али је најстарији онај урезан на мермерној плочи изнад улазних врата на зиду цркве карејске испоснице, касније назване Типикарница. У испосници, следећи пример светог Саве, живе монаси који се добровољно јаве за ту службу. Они не треба да се занимају ничим другим осим молитвом за цео свет и да за дан и ноћ прочитају цео Псалтир (књига псалама Давидових из Старог завета), а у току седмице целокупно Четворојеванђеље. После смерног старца Симеона, сада у Испосници светог Саве служи отац Никодим.

На иконостасу цркве испоснице налази се чудотворна икона Богородице Млекопитаљице са представом Мајке Божије како доји малог Христа. По предању, икону је донео свети Сава Српски са свога пута по Светој земљи. Она се налази са десне стране царских двери, на месту које је предвиђено за икону Господа Исуса Христа, што је јединствен случај у целом православљу.

Део источне стране хиландарског дворишта са црквом Сабора Арханђела, широм светог Саве, конаком и новом библиотеком

ЗЕМЉА ЗАУСТАВЉЕНОГ ВРЕМЕНА

За Свету Гору се с правом каже да је „земља заустављеног времена“, али то не значи да се на том „парчету неба на земљи“ време и не мери. Мери се, али на један посебан начин. Наиме, ту се користи византијско рачунање времена, по коме дан почиње са заласком сунца. Почетак дана и ноћи помера се у зависности од годишњег доба и није исти у свим манастирима.

У Хиландару се време мери и на уобичајен начин. У манастиру постоји сат, за који стручњаци кажу да је израђен још у седамнаестом веку. Смештен је у просторији испод звонаре. Поводом осамстоте годишњице манастира, ремонтвали су га стручњаци „Гоше“ и још увек је врло прецизан. Хиландарски монаси говоре да их откуцаји сата опомињу да не губе време узалуд, него да се баве нечим корисним.

разна манастирска здања, трпезарију, конаке, параклисе. По знатним уметничким и градитељским подухватима током XVII века могло би се закључити да су се Хиландарци успешно прилагодили иноверној власти у економском погледу.

Од турских освајања до почетка XVII века уметничка активност у Хиландару није била нарочито жива. Подстицај је током друге и треће деценије XVII столећа дао хиландарски монах и сликар Георгије Митрофановић, који је много радио у матичним српским крајевима, али и у Хиландару.

УXVIII век братство Хиландара ушло је настојећи да ојача свој положај учвршћивањем веза претежно са православним словенским живљем Балкана. Иако Русија пружа помоћ, која је од владара прешла у надлежност Светог Синода, она није била довољна, па се Хиландарци обраћају Карловачкој митрополији и српским црквеним општинама у јужној Угарској и Сарајеву, а од средине XVIII века све више и православнима у Бугарској, јер је знатан број монаха долазио у манастир из тих крајева Балкана. Велики пожар, који је 1722. године уништио сва здања, од пирга светог Саве до пирга светог Георгија, наметнуо је братству огроман градитељски посао, који ће се протегнути на цео преостали део XVIII века. Тада је обновљено више конака и црквица, који су потом украшавани зидним сликама и иконостасима. Ктитори су делом потицали из Србије, али већину чине Бугари из Видина, Банске и Копривштице.

Духовни живот у XVIII веку не показује значајнији узлет. Најугледнији међу монасима био је Пајсије Хиландарац, и он је, живећи средином XVIII века у манастиру, саставио Историју славјано-бугарску (1762), која је имала велики значај за буђење националне свести Бугара. Из Русије и Украјине, где су ишли ради помоћи, Хиландарци доносе нове књиге, већ тада искључиво штампане, у ко-

Китњаста фијала,
изграђена је 1784. године у
којој се обавља освешћење
воде

Поглед на део манастирских конака

Пир краља Милутина на Савиним
ливадама, изграђен почетком XIV века

ХИЛАНДАРСКА ЗВОНА

Оно што обавезно привуче пажњу радозналих посетилаца у манастиру јесу хиландарска звона. До њих се долази уским степеницама у торњу звонаре, која се налази источно од Саборног храма. Има их укупно дванаест, али и када сва зазвоне не чују се тако далеко као највеће светогорско звоно у манастиру Светог Пантелејмона, тешко тринаест тона. Кажу: чује се чак у двадесетак километара удаљеном Хиландару. Умилна звонава хиландарских звона, према сведочењу многих поклоника, остаје дуго не само у ушима него и у срцима. Посебно упечатљив утисак остављају поноћна звона у Хиландару. Упечатљиву слику о томе налазимо у казивању познатог уметника Александра Дерока.

„Прво се чују два сребрна тона, ситна, висока. У ритму који је све бржи. Затим упада постепено читав хор. Цела октава, и најзад забруји најдубљи звон. Њега звонар удара тешком ножном педалом за коју је везан ланац. Цео карион оних средњих изводи ударцима леве шаке по једној архаичној клавијатури од конопца. Десна рука држи, повезана скроз, она два највиша тона, тин-тан. Жута светлост фењера. Расплашени брујањем зелене бронзе излећу слепи мишеви у плаву ноћ. Млечни пут изнад тамних кипариса. Кад заврши, звонар остаје дуго на тешким конопцима прастаре направе, задихан”.

јима се, под западним утицајем, негује нов вид православне теологије. Последњих деценија XVIII века Хиландаром престаје да управља игуман, него се уместо њега бирају по два епитропа и проигумана, који заједно са најугледнијим монасима – Сабором старца – управљају манастиром. Од тога доба игуманом Хиландара сматра се чудотворна икона Богородице Тројеручице.

Почетак XIX века обележен је градњом великих конака са северне стране. Убрзо потом избио је грчки устанак (1821-1829), а турско насиље донело је велике невоље манастирима Свете Горе. Куга, која је избила 1837. године, однела је многе хиландарске калуђере. У манастиру током XIX века бораве готово искључиво монаси из Бугарске, иако се не прекидају везе са српским крајевима. Повремено, као 1820. и 1835. године, кнез Милош помаже Хиландар и друге светогорске манастире.

Када је краљ Александар Обреновић посетио Хиландар 1896. године, а српска држава отплатила манастирски дуг, отворила су се врата манастира монасима из Србије. Почетком XX века, после дужег времена током кога су у њему претежно боравили монаси из Бугарске, Хиландар је поново постао српски.

У годинама између два светска рата, посебно после 1945, научна јавност уопште, а посебно српска, поклања све већу пажњу манастиру и његовим старинама, које се помно изучавају.

ХИЛАНДАРСКЕ ЦРКВЕ

Поред Саборне црква посвећене Вавдењу пресвете Богородице, у хиландарским зидинама налазе се и цркве (параклиси) Светог Николе, Светих арханђела, Светог Јована Претече, Светог Јована Рилског, Покрова Богородице, Рођења Богородице, Светих Апостола, Светог Георгија, Светог Саве Српског и црква Светог Димитрија. Ван манастирских зидина налазе се Црква светог Трифуна (баштенска црква) и Црква Благовештења (гробљанска црква). Саборни храм краља Милутина, са још дванаест манастирских цркава, симболично представља Господа Исуса Христа и дванаест апостола. Поред Испоснице Светог Саве, у Кареји се налази и Моливоклисија или Оловна ћелија, хиландарска црква посвећена Успењу Богородице.

У старом манастиру Светог Василија на мору започета је обнова цркве, а у запуштеном скиту Свете Тројице, удаљеном два километра од манастира, налази се црква Свете Тројице, која још одолева зубу времена. У дугој историји Хиландара, због преградње или дотрајалости, неке црквице су нестале или су само делом сачуване.

ЛОЗА СВЕТОГ СИМЕОНА

На јужној страни саборне Хиландарске цркве сваком поклонику пада у очи високо израсла и снажно разграната винова лоза. Њено стабло излази из зида цркве, на метар и по одстојања од земље, из гроба светог Симеона Мироточивог (Стефана Немање), који се налази поред истог зида, са унутрашње стране храма.

Када је, према хиландарском предању, од смрти светог Симеона (13. фебруара 1200. године) протекло седам година, и када је свети Сава дошао из карејске испоснице у манастир, да би припремио пренос моштију светог Симеона за Србију ради мирне завађене браће, хиландарски монаси су неутешно плакали. Тада се, према предању, свети Симеон јавио у сну игуману Методију и рекао како је потребно да његове мошти буду пренете на родну груду, али ће за утеху хиландарском братству из његовог празног гроба изнићи лоза, и док она буде рађала, дотле ће и његов благослов почивати на Хиландару. Лоза је на чудесан начин израсла и одржала се до наших дана. Сваке године, без изузетка, богато рађа, иако јој се, сем резивања, никаква посебна нега не указује. Она има и друго својство: лечи неплодност супружника „који са вером и молитвом прихвате ово чудотворно средство”, записано је, поред осталог, у посебном упутству које заједно са комадићем лозе и три зрна грожђа манастир са благословом даје свима који затраже ту врсту помоћи.

О чудотворној моћи лозе светог Симеона сведоче и бројна писма захвалности која манастиру стижу са свих страна, нарочито из Грчке. Као посебан знак са „неба” тумачи се и податак да је оне вартоломејске ноћи кад је запаљен Книн 1995. године, опало све грожђе са лозе Симеонове.

Баштина манастира Хиландара

РИЗНИЦА СРПСКОГ ПАМЋЕЊА

Богати хиландарски архив чува и различите историјске документе, који се односе не само на историју Хиландара већ и Свете Горе, Србије и других балканских земаља. Због тога се без претеривања може рећи да би се, на основу блага које се чува у хиландарској ризници и библиотеци, готово у целисти могла реконструисати историја српског народа...

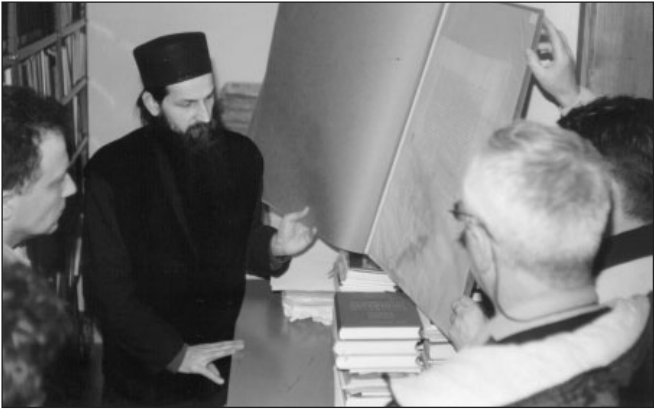
Ниједан српски средњовековни манастир нема ни издалека тако раскошну уметничку заоставштину, као што је има Хиландар. То је разумљиво, јер су их време и, посебно, ратови често пустошили. И поред великог броја сачуваних уметничких дела, у Хиландару се сада налазе тек остаци онога што је пристигло у манастир током векова. Многи богослужбени предмети и украси унутрашњости хиландарских храмова пропадали су и нестајали на разне начине. Отимали су их разбојници, претварали су их у прах и пепео пожари, ломили су их земљотреси, топили су их и раскивали лихвари због неизмирених дугова. Али богатство Хиландара је и данас велика ризница драгоцености.

Мозаична икона Богородице, крај XII века

ЗБИРКА ИКОНА

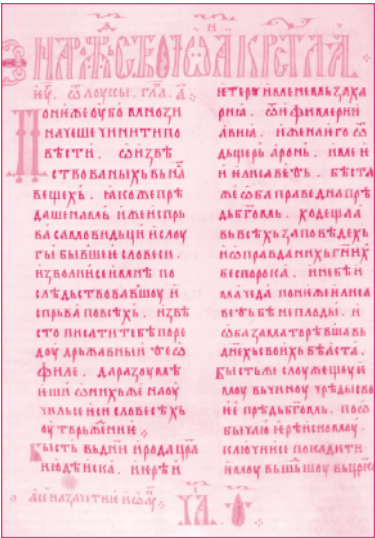
Поред зидног сликарства, посебну вредност очуване уметничке баштине у Хиландару чине иконе. По црквама и у ризници очувано је више од осам стотина вредних живописа који потичу с краја XII stoleћа до наших дана. У хиландарској збирци оне најстарије су и највредније. Да поменемо тек неке од њих, оне најпознатије. Најстарија икона у Хиландару је мозаична икона Богородице са малим Христом. Рађена је ситним бојеним коцкицама, са префињеном уметничком осећајношћу и бескрајним стрпљењем. То је икона коју је свети Симеон Мироточиви тражио на смртном часу и пред којом је своју душу предао Господу. По лепоти њу надмашује нешто млађа икона Богородице са Христом, позната као Одигитрија (Путеводитељица), из треће четвртине XIII века. Према мишљењу многих, најлепша српска икона. Некада је красила иконостас Немањине цркве заједно са једновремено насталим Христом Пантократором. Лик Богородице оличава јединство лепоте и доброте. Истанчани смисао за монументалне форме и племенити колорит, удружен са дубоким верским осећањем, чине ову икону једном од најлепших европских сликаних представа у XIII веку. Међу хиландарским иконама посебно место заузима збирка руских икона које су доспеле у Хиландар као поклон руских владара приложника.

О благу хиландарских ризница брине оцац Јосиф Милутићина

Четворојеванђеље краља Милутићина

У хиландарској ризници чува се више од хиљаду рукописних књига које потичу из разних времена – од XII до краја XIX века. И по броју и по значају рукописа, та библиотека је изузетно значајна за познавање старе српске књижевности и културе. Рукописи су већином српски, али има и грчких, руских, бугарских, и других. Многи од њих имају важне текстове теолошке или историјске садржине. Неки од хиландарских рукописа значајни су и по својим уметничким вредностима, јер су их украшавали иницијалима, заставама и фигуралним минијатурама вешти калиграфи и сликари.

ОРИГИНАЛНЕ ПОВЕЉЕ

Ту су и веома пробрани примерци ћириличких штампаних књига од краја XV до краја XII века. Међу њима се налази Октоих првогласник, штампан на Цетињу 1494. године, Псалтир из исте штампарије и Влашки октоих првогласник из 1510. године.

Више од 150 повеља, српских и грчких, па и турских фермана и рукописа, многи су писани на пергаменту, имају велику историјску вредност, посебно они са оригиналним потписима безмало свих српских владара. Ту су, поред осталих, оснивачке повеље Хиландара са потписима и печатима византијског императора Алексија III Анђела, Симеона Немање и његовог сина Саве. Краља Милутина и Кнеза Лазара. Нарочиту пажњу привлачи печат од воска, на коме је четири пута унакрст остао отисак Савиног прстена, испод његовог својеручног потписа на пергаменту Карејског типика, најстаријег српског документа у Хиландару.

У хиландарској збирци некада се налазило и чувено Мирослављево јеванђеље. Сада је у Београду, јер су га монаси Хиландара поклонили краљу Александру Обреновићу приликом посете манастиру 1896. године. Готово сва дела средњовековне српске књижевности од XII до XVII века, оригинална или преведена са грчког, налазе се данас у рукописном фонду Хиландара, најбогатијој ризници рукописа старе српске писмености и књижевности после трагичног страдања Народне библиотеке Србије у Београду за време немачког бомбардовања 1941. године. Богати хиландарски архив чува и разне историјске документе од XV века до наших дана, који се односе не само на историју Хиландара већ и историју Свете Горе, Србије и других балканских земаља. Због тога се без претеривања може рећи да би се на основу блага хиландарске ризнице и библиотеке готово у целисти могла реконструисати историја српског народа када би се којим случајем уништили сви други извори.

Највећа светиња Хиландара

ЧУДОТВОРНА ИКОНА БОГОРОДИЦЕ ТРОЈЕРУЧИЦЕ

Према предању, свети Сава је ту икону добио у манастиру Светог Саве Освећеног код Јерусалима и донео је у Хиландар, одакле је касније пренета у Србију, у краљевски дом Немањича, као заштитница куће. У невременима која су задесила српско отаџбину ношена је пред српском војском и краљем. Када је крајем XV века у манастиру избио спор око избора игумана, икона Тројеручица се на чудесан начин нашла на игуманском трону и вољом Пресвете Богородице постала је игуманија Хиландара. Од тада до данас налази се на том месту.

У Саборној цркви, на игуманском престолу, крај десне певнице постављена је чудотворна икона Богородице Тројеручице, највећа светиња манастира Хиландара. Она је, према предању, била породична драгоценост светог Јована Дамаскина, чувеног богослова, песника и поштоваоца икона, који је живео у осмом веку, када се појавила јерес иконоборства. Пошто је Јован био лажно оклеветан, калиф Дамаска Валид, код кога је био запослен као саветник, дао је да му се за казну одсече десна шака. Измоливши руку од калифа, ставио је на место где је била и дуго се молио пред иконом Богородице да му залечи руку како би могао да настави да пише о поштовању икона. После дуже молитве, од бола и умора на кратко је заспао. У сну му се јавила Пресвета Богородица и рекла да му је рука исцељена. Када се пробудио, рука је била на свом месту, само је као траг посеклине остала танка црвена линија ради подсећања на страдање и на чудо Пресвете Богородице. Из благодарности према исцелитељки дао је да се у сребру изради рељеф његове руке и да се приложи уз икону. Од тада се та икона зове Тројеручица.

ЧУДЕСНО ИСЦЕЉЕЊЕ

После чудесног исцељења, свети Јован је одлучио да се замонаши. Напустио је Сирију и отишао у Палестину, у Лавру светог Саве Освећеног, по коме је наш свети Сава Српски добио име. Поред њега је и добротворка, Богородица Тројеручица. У Лаври сазнаје да је свети Сава Освећени, који је живео у шестом веку, завештао пре свог упокојења да му поред гроба причврсте игумански штап – патерицу и прорекао да ће у манастир као поклоник доћи један монах, царски син, и да ће приликом његовог поклоњења гробу причвршћени штап пасти на земљу, те да му се, као благослов, предају игумански штап и икона Пресвете Богородице Млекопитатељице. Свети Јован је тада завештао да се том царевину – монаху да и икона Тројеручица.

Када је Свети Сава после пет векова, 1217. године, из манастира Хиландара, као прост монах походио Лавру светог Саве Освећеног да се поклати гробу светитеља, остварило се давнашње пророштво. Игумански штап је пао са свог места. Када се због сумњи манастирских отаца то поновило и наредног дана, и када су сазнали да је монах поклоник царски син и да се зове Сава, дали су му те три светиње. Тако је икона Тројеручица први пут дошла у Хиландар, а друге две светиње у Кареју. Игумански штап „патерицу”, прелепо дело уметничке вредности од слонове кости, оставио је у хелији Преображења, која и данас носи назив по игуманском штапу „Патерица”, а икону Богородице Млекопитатељице оставио је у својој испосници, ко-

ју је посветио светом Сави Освећеном.

Икону Богородице Тројеручице, сто година после Савиног упокојења, 1347. године, цар Душан однео је у Србију као благослов манастира. Она је касније на непознат начин са његовог двора доспела до манастира Студенице. Када је Србија у XV веку постала мета турских освајача, студенички монаси су је, страхујући да не падне у руке Турцима, привезали за самар једног магарета и пустили га да га воља Пресвете Богородице води. Магаре је прошло целу Србију и Македонију и, уистину вољом Богородице, дошло на Свету Гору. Зауоставило се недалеко од Хиландара. Манастирски оци се томе обрадоваше и похиташе да скину икону са леђа магарета које је одмах потом пало мртво. На том месту подигнута је капела посвећена Богомајци. Монаси су икону са великом радошћу унели у цркву и ради почаст поставили су је у олтару Саборног храма. Тако је Тројеручица други пут дошла у манастир Хиландар.

Чудотворна икона Тројеручица на игуманском трону саборне цркве манастира Хиландара

ПОКЛОН ГЕНЕРАЛШТАБУ ВЈ

Поводом осамстоте годишнице манастира Хиландара, блаженопочивши старац Митрофан, први епитроп Хиландара, 1998. године, у име манастирског братства, поклатио је Генералштабу ВЈ икону Богородице Тројеручице која се налази у Војном музеју на Калемегдану.

ИГУМАНИЈА ХИЛАНДАРА

Када је крајем XV века у манастиру избио спор око избора игумана, тада се икона Тројеручица на чудесан начин нашла на игуманском трону и вољом Пресвете Богородице постала је игуманија Хиландара. Од тада до данас налази се на том месту. Тако је чудотворна икона Богородице Тројеручице постала заштитница и утешитељка манастира Хиландара. Она се без преке потребе не износи са свога места, осим на Богојављење, када Хиландарци освештавају велику воду. Осим свештеника нико је други не носи.

Сама икона је димензија 111 x 91 сантиметар. На полећини је насликана византијска икона светог Николаја. Касније је на њу због заштите постављен златни оков са око пет хиљада драгих каменчића и других украса које прилажу побожни поклоници. Поред осталог, неко је на њу ставио и редак орден Карађорђе-ве звезде. Њена трећа рука није насликана, него је од сребра, додата као што легенда казује.

Култ Богородице Тројеручице био је веома развијен крајем XVII и почетком XVIII века, али и у последњој деценији прошлог века. Оживели су га тада песници Васко Попа, Матија Бећковић, Љубомир Симовић и други, па је због тога постала и заштитница српских песника. Грчки иконограф отац Арсеније из хиландарске хелије Буразери код Кареје израдио је верну копију Тројеручице, коју су Хиландарци 1998. године поклонили српском народу за београдски храм Светог Саве на Врачару. Током те и наредне године она је обилазила епархије Српске православне цркве и храмове у њима. Стогине хиљада Срба верника поклонило се и целивало чудотворку.

ВАЖНИЈИ
ДАТУМИ У
ИСТОРИЈИ СВЕТЕ
ГОРЕ И
ХИЛАНДАРА

820. Први пут се помињу еремити (монаси пустињаци) који живе на Атонском полуострву.

883. Цар Василије I (867-886) у свом сигилију (повела са печатом) први прокламује целовитост заједнице атонских монаха и све их ставља под своју највишу заштиту.

964. Свети Атанасије Атонски оснива манастир под именом Велика Лавра, који добија потпуну самосталност као „царска лавра“.

972. Доношење првог свеопштег типика о уређењу живота на Светој Гори, познатог као Трагос (јарац), назван по јарећој кожи на коме је писан. То је најстарији светогорски устав, а потписао га је цар Јован Цимискије (969-976). Трагос се чува у архиви Протата.

980. Свети Атанасије Атонски помаже да се подигну манастири Ивирон (980) и Ватопед (985), а нешто касније Есфигмен и Зограф.

1015. Први пут се помиње Хиландар, али као грчки манастир.

1030. Оснивање манастира Дохијар.

1035. Оснивање Ксенофонта.

1045. Донет други светогорски типик, познат као Мономахов, у коме је за Атонско полуострво прву пут употребљен назив Света Гора.

1169. Оснивање манастира Светог Пантелејмона и Кутлумуша.

1198. Свети Сава и свети Симеон оснивају манастир Хиландар.

1204. После пада Константинопоља, учесници Четвртог крсташког похода долазе на Свету Гору и она потпада под јурисдикцију Латина.

1207. Свети Сава преноси мошти светог Симеона (Стефана Немање) из Хиландара у Србију.

1293. (према неким изворима деценију касније) Краљ Милутин је срушио стару и саградио нову саборну цркву.

1345. Српски краљ Стефан Душан заузима Сер и Свету Гору, коју ће две године касније посетити са својом породицом.

1345-1355. Хиландар достиже врхунац у свом развоју.

1348. Устоличен је први Србин прот у Кареји, извесни монах Антоније.

1371. Византинци се враћају у источну Македонију и на Свету Гору, после пораза Срба у Маричкој бици.

1379. Кнез Лазар Хребелановић је сазидао спољну припрату на Саборној цркви манастира Хиландар.

1385-1404. Период прве турске окупације Свете Горе.

1406. Доношење трећег светогорског типика, тзв. Типика Манојла II Палолога (1391-1425).

1430. Солун пада у руке Турака, а тиме и светогорски манастири изражавају покорност турском султану.

1550. Почиње обилније пристизање помоћи Хиландару из Русије.

1575. Патријарх Јеремије III издаје четврти светогорски типик.

1743. Цариградски патријарх Кирило V, уз помоћ Мелетија Ватопедског, оснива Атонску академију, тзв. Атонијаду, у којој се по западним узорима изучавала класична литература, реторика, математика, филозофија и теологија.

1772. Велики пожар уништио је или оштетио многа здања Хиландара (обновљена су до краја XVIII века).

1783. Пети светогорски типик, који доноси патријарх Гаврило IV и којим се уводи петочлана Света епископсја.

1821. Светогорски монаси листом стају уз устанике против Турака, које је предводио Емануел Папас. Децембра исте године Турци крваво гуше тај устанак, пљачкају светогорске манастире и у сваком од њих постављају по један гарнизон своје војске.

1830. На међународној конференцији у Лондону призната независност Грчке и проглашена међународна заштита Свете Горе.

1912. Грчка морнарица ослобађа Свету Гору од Турака.

1913. Лондонска мировна конференција потврдила и гарантовала аутономност и неутралност Свете Горе.

1923. Према мировном уговору одржаном у Лозани, Света Гора је дефинисана као теократска република под суверенитетом Грчке, уз гаранцију неповредивости негрчких манастира.

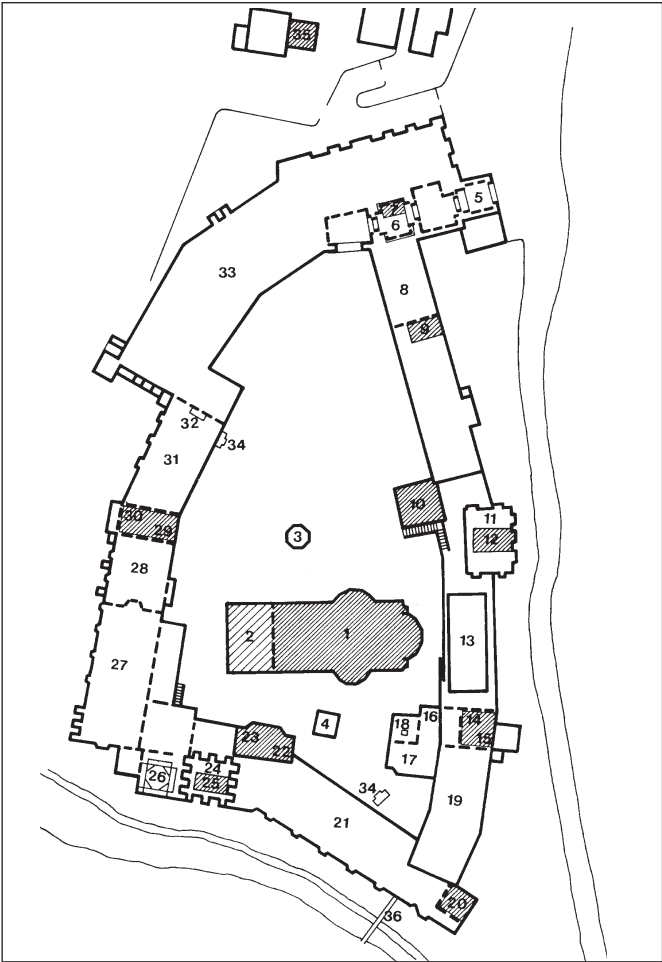
1924. Скупштина светогорских игумана доноси и данас важећу Конституционалну повељу, засновану на хрисовуљама византијских царева, ферманима турских султана и сигилијима екуменских (цариградских) патријараха, које су „за вечита времена“ потврдиле редослед двадесет манастира (чл. 1): Велика Лавра, Ватопед, Ивирон, Хиландар, Дионисијат, Кутлумуш, Пантократор, Ксиропотам, Зограф, Дохијар, Каракал, Филотеј, Симонопетра, Свети Павле, Ставроникита, Ксенофонт, Григоријат, Есфигмен, Русик (Пантелејмон) и Констанонит. Само наведени манастири могу поседовати имовину на Светој Гори (чл. 2) и убудуће број манастира се не сме мењати (чл. 3). Сви монаси, без обзира на националност, морају имати грчко држављанство (чл. 6), а призната је и аутономност свих манастира (чл. 9).

1964. Прослављена хиљадита годишњица од оснивања Велике Лавре.

1998. Прослављена осамстота годишњица манастира Хиландара.

ПЛАН МАНАСТИРА
ХИЛАНДАР

1. Црква Краља Милутина, 1293. или 1303.
2. Припрата кнеза Лазара, око 1380.
3. Фијала, 1784.
4. Цистерна, 1682.
5. Улазни трем, 1636/1637.
6. Пирг Св. Николе, XIV век и прва пол. XVII века.
7. Црква Св. Николе, XIV век и 1664.
8. Конак, 1598.
9. Црква Четрдесет мученика, почетак XVII века.
10. Црква Св. арханђела, трећа четвртина XIV века.
11. Пирг Св. Саве, око 1200, почетак XIV века и око 1680.
12. Црква Св. Јована Претече, 1681/1682.
13. Нова библиотека, 1970.
14. Црква Св. Јована Рилског, око 1755.
15. Звоник, 1757.
16. Ђелија Св. Саве, око 1200. и 1812.
17. Ђелија Св. Симеона, око 1200. и 1812.
18. Бунар, XVIII век, са спратом из 1812.
19. Болница, 1645/1646, са каснијим надградњама.
20. Црква Покрова Богородице, 1740.
21. Јужни конак, прва пол. XVII века и 1784.
22. Црква Рођења Богородице, 1784-1788.
23. Црква Св. апостола, 1784-1788.
24. Пирг Св. Георгија, око 1200. и 1670/1671.
25. Параклис Св. Георгија, око 1200. и 1670/1671.
26. Велики мутвак, XVIII век.
27. Трпезарија, око 1300. и око 1620.
28. Игуманарија, 1651/1652, 1779, 1891.
29. Црква Св. Саве, 1779.
30. Црква Св. Димитрија, 1779.
31. Конак, 1639/1640, 1777.
32. Мали мутвак, 1777.
33. Нови конаци, 1814-1821.
34. Чесма, XVIII век.
35. Црква Св. Трифуна, почетак XVII века, 1719.

Света Гора (грчки Агион Орос) налази се на полуострву Атос, које се као какав језичак одваја од полуострва Халкидика у Егејском мору и пружа се, са северозапада према југоистоку, у правцу Јерусалима. Полуострво Атос названо је по истоименој планини, која се на његовом крају нагло уздиже на 2.033 метра надморске висине. Дугачко је око 50 километара, широко од седам до петнаест километара и захвата површину од 322 квадратна километра.

1) КАРЕЈА је монашки градић, својеврсна престоница Свете Горе. Ту се налазе конаци свих атонских манастира, пошта, царина, лучка и полицијска управа, продавнице и амбуланта. Саборна црква Успење пресвете Богородице у Кареји, коју је, према предању, 335. године основао Константин Велики, најстарија је на Светој Гори. У њој се налази чудотворна икона Мајке Божије „Достојно јест” и чудотворна икона Спаситеља.

Осим око шест стотина ћелија, испосница, колиба и дванаест скитова (већа ћелија с групом монаха, нема статус манастира), на Светој Гори налази се и двадесет великих манастира. Већина су грчки (17), а три припадају словенским народима - Хиландар (српски), Свети Пантелејмон (руски) и Зограф (бугарски). Скитови и остале мање монашке заједнице везане су за манастир на чијој се територији налазе.

2) ВЕЛИКА ЛАВРА светог Атанасија је главни и најстарији манастир Свете Горе. Основао га је 963. године свети Атанасије Атонски. Лаври припадају и скитови Молдавски, Капскалвијски и скит Свете Ане, у ком се чува нога свете Ане, мајке Богородице. Саборна црква из X века посвећена је Благовештењу пресвете Богородице.

3) ВАТОПЕД је један од најстаријих, најбогатијих и највећих манастира на Светој Гори. Основао га је, према предању, равноапостолни цар Константин у првој половини IV века. У њему су, све до подизања Хиландара, боравили Сава и Симеон Немања. Пре Маричке битке у њему је боравио и деспот Угљеша Мрњавчевић, припремајући се да крене на Турке. Велики добротвори манастира били су и деспот Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ Бранковић и велики челник Радич Поступовић. Манастирска Саборна црква, једна од највећих на Атону, подигнута је у X веку и посвећена Благовештењу пресвете Богородице.

4) ИВИРОН основан је крајем X века на рушевинама сасвим опустелог Климентовог манастира. Његови градитељи били су замонашени цар Јован, његов син Јефимије и њихов рођак Георгије, родом из Иверије (Грузија), а потицали су од лозе грузијске династије Багратионових. Тако је и манастир свој назив добио од својих ктитора и житеља - иверца. Саборна црква манастира из X века посвећена је Успењу пресвете Богородице.

5) ХИЛАНДАР су основали у XII веку српски архиепископ свети Сава и његов отац свети Симеон, као српски манастир. Указом грчког цара Алексија III Анђела, Хиландар је постао посед Србије. Као словенско братство, унео је словенски дух у

Света Гора Атонска

ПЕРИВОЈ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

**То је царство без круне, држава без војске,
земља без жена, богатство без новца, мудрост без
школе, кухиња без меса, молитва без
престанка, веза са небесима без прекида,
славопој Христу без умора, смрт без жаљења
- то је Света Гора.**

Владика Николај Велимировић

многе светогорске обитељи. Саборна црква посвећена Ваведењу пресвете Богородице, са још дванаест параклиса, симболично представља Господа Исуса Христа са дванаест апостола.

6) ДИОНИСИЈАТ манастир тврђаву, окружену високим зидинама с пушкарницама, основао је у XIV веку свети преподобни Дионисије. Величанствена Саборна црква из 16. века посвећена је рођењу Претече и Крститеља Господњег Јована.

7) КУТЛУМУШ је основао грчки император Алексеј Комнин у XII веку. Као и друге светогорске обитељи, много је страдао у XIX веку за време грчког устанка. Петоугаони Саборни храм Преображења Господњег украшен је позлаћеним иконостасом у дуборезу.

8) ПАНТОКРАТОР (Сведрижитељ) основао је 1270. године Алек-

Појлед на Свешу Гору са врха Ајџоса

сије Стратигопулос, генерал вазилеуса Михаила Палеолога. Саборни храм посвећен је Преображењу Господњем. Пантократору припада и ћелија „Достојно јест”, где је, према предању, свети анђео запевао песму „Достојно јест” пред иконом Богородице.

9) КСИРОПОТАМ (суви поток) добио је име по дубоком и широком сувом потоку уз који је изграђен. Изворници сведоче о постојању манастира у V веку. Више пута је разаран и обнављан. Једном га је после пустошења обновио и Сава Немањић. Саборна црква је посвећена Четрдесеторици Севастијских мученика.

10) ЗОГРАФ (иконописац) почетком XI века подигла су три брата родом из Архиде у Бугарској. Захваљујући чудотворној икони светог великомученика Георгија Победоносца, манастир је прозван „Зограф”, а помагао га је и српски цар Душан са својим велможама.

11) ДОХИЈАР је у X веку основао Јефтимије „дохијар” (руководилац манастирским снабдевањем) Лавре светог Атанасија, и у част свог послушања (дужности) тако га је и назвао. Саборна црква је посвећена Светим арханђелима.

СВЕТОГОРСКЕ СВЕТИЊЕ		
У сваком манастиру Свете Горе налазе се делови или честице моштију бројних светитеља, а у реликвијару готово свих манастира налазе се и делови животворног дрвета Крста Господњег, често украшени драгоценим оптоцима. Поред тога, у храмовима и ризницама чувају се и многе друге светиње, чудотворне иконе и драгоцености непроцењиве вредности.		
РБ	МАНАСТИР	РЕЛИКВИЈЕ И ЧУДОТВОРНЕ ИКОНЕ
1.	ВЕЛИКА ЛАВРА	Чудотворне иконе Мајке Божије „Иконимиса” и „Кукузелиса”;
2.	ВАТОПЕД	Појас пресвете Богородице; делови трске, сунђера и огртача Христовог; иконе Мајке Божије: „Заклана”, „Знамење”, „Ктиторска”, „Утешитељка”, „Мироточива”;
3.	ИВИРОН	Делови огртача, трске и сунђера које су употребили јудеји ругајући се Господу;
4.	ХИЛАНДАР	Делићи трновог венца, крви, трске и убруса Христових; комадић смирне коју су даровали мудраци Христу; иконе Мајке Божије: „Тројеручица”, „Одигитрија”, „Акатистна” и „Попска”;;
5.	ДИОНИСИЈАТ	Миро великомученика Димитрија Солунског и вериге апостола Петра; икона Богородице „Похвала
6.	КУТЛУМУШ	Чудотворна икона Богородице „Акатистна”;
7.	ПАНТОКРАТОР	Чудотворна икона Мајке Божије „Геронтиса” (Старица);
8.	КСИРОПОТАМ	Делић одежде светог Димитрија Солунског обливен крвљу и миром; највећи део Крста Господњег пробијен ексером којим је распет Господ Исус Христос;
9.	ЗОГРАФ	Чудотворна икона Богородице „Услишатељице” и три чудотворне иконе светог Великомученика Георгија;
10.	ДОХИЈАР	Чудотворна фреска Мајке Божије „Скоропослушница”;
11.	КАРАКАЛ	Делови моштију више светитеља;
12.	ФИЛОТЕЈ	Чудотворна икона Мајке Божије „Слатко целивање”;
13.	СИМОНОПЕТРА	Делови моштију више светитеља;
14.	СВЕТИ ПАВЛЕ	Крст са делом животворног дрвета Крста Господњег обложен са 50 минијатурних икона; комадићи злата, тамјана и смирне које су мудраци принели на дар Витлејемском Младенцу; три иконе Мајке Божије;
15.	СТАВРОНИКИТА	Чудотворна икона светог Николаја Чудотворца;
16.	КСЕНОФОНТ	Чудотворне иконе Богородице и великомученика Георгија Победоносца;
17.	ГРИГОРИЈАТ	Изузетно стара икона Богородице која је два пута за време страшних пожара остала нетакнута;
18.	ЕСФИГМЕН	Делови моштију више светитеља;
19.	РУСИК	Чудотворна икона Мајке Божије „Јерусалимска”;
20.	КОНСТАМОНИТ	Део Христовог пурпурног плашта; иконе Пресвете Богородице: „Знамење” и „Одигитрија”, икона првомученика Стефана;

12) КАРАКАЛ је, према једној од неколико предања, основао крајем X века неки Римљанин Каракала, па отуд и његов назив. Саборна црква посвећена је светим апостолима Петру и Павлу.

13) ФИЛОТЕЈ је један од најстаријих манастира Свете Горе и свој назив дугује преподобном Филотеју, који га је основао у XI веку. На његовом месту био је храм који су подигли хришћани још пре него што је Света Гора насељена монасима. Саборна црква манастира посвећена је Благовештењу пресвете Богородице.

14) СИМОНОПЕТРА (Симонов камен) основао је у XII веку преподобни Симон. Обновио га је, из темеља, српски владар Јован Угљеша, који је и сам касније постао монах тог братства. Саборна црква посвећена је Рождеству Христовом.

15) СВЕТИ ПАВЛЕ основао га је у X веку Прокопије, син грчког императора Михаила Куропалата, који је рано напустио световни живот отишавши на Атон, где се замонашио под именом Павле. У XIV веку обновила су га српска властела и деспот Ђурађ Бранковић. Величанствени једанаестоугаони Саборни храм посвећен је Срећењу Господњем.

16) СТАВРОНИКИТА је један од најмањих манастира Свете Горе. Подигнут на месту где се, према предању, у давнини подизавао неки Никита, који је израђивао крстове. Ставроникита значи „крст Никите”.

17) КСЕНОФОНТ је у X веку основао грчки велможа Ксе-

нофонт, по коме је манастир добио име. После пропасти Византије манастир су обновили влашки владар Матеј Басараб и властелини Дука и Радул. Садашњи саборни храм, посвећен великомученику Георгију, изграђен је почетком XIX века.

18) ГРИГОРИЈАТ је основао у XIV веку преподобни Григорије, по коме је манастир добио име. У њему се подвизавало много словенских монаха, а касније је прешао у посед Грка. Саборна црква посвећена је светом Николају Чудотворцу.

19) ЕСФИГМЕН је у V веку основао грчки император Теодосије Млађи, са својом сестром благоверном царицом Пулхеријом. Саборна црква посвећена је Вазнесењу Господњем.

20) СВЕТИ ПАНТЕЛЕЈМОН (РУСИК) основан је у време светог равноапостолног кнеза Владимира и носио је назив обитељи Богородице Ксилургије. Главна Саборна црква, подигнута у XIX веку, посвећена је светом великомученику и исцелитељу Пантелејмону. Други саборни храм посвећен је покрову Пресвете Богородице, а трећи светом Митрофану, вороњешком чудотворцу. У манастиру је замонашен Растко Немањић, син рашког жупана Стефана Немање, и добио име Сава.

21) КОНСТАМОНИТ је мањи манастир основан у X веку. Према једнима, као оснивач појављује се Константин Велики или његов син Констанциј, а према другима - велможа царског двора Комнена (XIII век). Саборни храм посвећен је светом првомученику и архиђакону Стефану, подигнут је у XIX веку.

ЖЕНЕ НА СВЕТОЈ ГОРИ

По хрисовуљи византијског цара Константина Мономаха, (1046. године), строго је забрањен приступ на Свету Гору било којој жени, односно било коме ко је глобрад. Али и поред тог законика, три жене су прекршиле забрану: први прекршај направљен је када је цар Душан, спасавајући се од куге, на Свету Гору довео и своју супругу Јелену. Њен долазак је оправдао тиме што је она дошла као царица.

Други прекршај учинио је енглески војни аташе из Цариграда, доведвши своју жену преобучену у војника. Трећи је, у ствари, био покушај доласка на Свету Гору принцезе Марије, ћерке српског владара Ђорђа Бранковића и жене султана Мурата Првог. Када је кренула да тадашњем словенском манастиру Светог Павла лично на чување преда комадиће злата, тамјана и смирне, које су мудраци принели на дар Витлејемском Младенцу Господу Исусу Христу, а које су пронађене у ризници грчких императора, на путу ју је, према предању, пресрео глас, одвративши је од намере да наруши строго светогорско правило. На месту предаје светиња стоји споменик са приказом тог сусрета.